

SVERIGES
RIKSDAG

Konstitutionsutskottet

Ink 2004 -12- 2 2

Dnr 050 - 1587 - 2004 / 05

Göteborg 2004-12-22

Till Konstitutionsutskottet

Anmälan av statsminister Göran Persson och utrikesminister Laila Freivalds

Härmed anmäler vi statsminister Göran Persson och utrikesminister Laila Freivalds till granskning i konstitutionsutskottet för att ha brutit i hanteringen av EU: s vapenembargo mot Kina på fyra punkter: 1) att ha brutit mot samrådsplikten inför beslutet att inleda en översyn av EU: s vapenembargo mot Kina och underlåtenhet att framlägga en parlamentarisk reservation, 2) för underlåtenhet att agera i enlighet med riksdagens mandat under processens gång i EU, 3) för att ha underlåtit att delge fullständigt beslutsunderlag till EU-nämnden, samt 4) för direkt samråd med moderatledaren vid sidan av EU-nämnden i strid med riksdagsordningens regler för samråd med riksdagen.

EU:s vapenembargo mot Kina infördes som en politisk reaktion mot massakern på Himmelska fridens torg 1989. Trots att kineser fortfarande förföljs, torteras och dödas i stor omfattning beslutade europeiska rådets möte den 12 december 2003 om en översyn av vapenembargot. Vid toppmötet den 17 december 2004 beslutade EU:s stats- och regeringschefer att fortsatt arbeta för att vapenembargot mot Kina skall hävas och uppmanar nästa ordförandeskap att slutföra arbetet för att möjliggöra ett beslut i frågan.

På fyra punkter kan regeringens hantering av ärendet ifrågasättas.

Avsaknad av samråd inför beslut att inleda översyn av vapenembargot

Beslut om en översyn av vapenembargot fattades vid europeiska rådets möte den 12 december 2003. Stenografiska uppteckningar från statsministerns samråd med EU-nämnden den 11 december samt det förberedande utrikesministtermötet den 5 december visar att frågan om en översyn överhuvudtaget inte framlades för EU-nämnden som samrådspunkt. Både Göran Persson och Laila Freivalds har på denna punkt brutit mot samrådsplikten. Att Frankrike sägs ha tagit upp frågan vid sittande bord är en förklaring, men i det läget skulle Sveriges företrädare vid bordet ha följt existerande regler och inlagt en s.k. parlamentarisk reservation, dvs. att Sverige inte kunde acceptera ett beslut om översyn med mindre att riksdagens EU-nämnd givit sitt samtycke därtill. Genom regeringens agerande förbigicks EU-nämnden helt.

Att låta frågan komma upp till översyn innebär att EU-länderna gav klartecken för att öppna för möjligheten att häva embargo. Exakt vad en översyn skulle leda fram till var inte självklart, men det var högst osannolikt att embargo skulle vara kvar efter en sådan översyn. Det är så EU:s beslutsprocesser fungerar. Regeringen motsatte sig inte detta beslut trots att den bort inse implikationerna av ett tyst medgivande. Att, som det sedan blev, samråda i beslutsfrågan med EU-nämnden först i den allra sista avslutningen av en lång beslutsprocess innebär att riksdagen inte kunde påverka beslutet med mindre än att Sverige lägger in sitt veto. I andra beslutsprocesser, t ex om tjänstehandelsdirektivet, är samrådet pågående hela tiden med beslutpunkter längs vägen.

Underlåtenhet att respektera EU-nämndens majoritet

Vidare ifrågasätter vi hanteringen av ärendet i det följande. Vid tre tillfällen under våren och hösten 2004 har det funnits en klar opinion i EU-nämnden mot att häva Kinas vapenembargo: den 23 januari, den 23 april och den 8 oktober. Vid dessa tillfällen yttrade sig samtliga partier, utom socialdemokraterna, klart och tydligt emot ett hävande av vapenembargo.

Trots detta har utrikesministern inte framfört den ståndpunkt och opinion som en majoritet av EU-nämndsledamöterna gett uttryck för. Det framkommer vid granskning av de återrappporter som regeringskansliet upprättar efter varje ministerrådsmöte. Inte heller enligt Laila Freivalds muntliga återrappporteringen till EU-nämnden från de aktuella ministerrådsmötena har utrikesministern framfört EU-nämndens ståndpunkt.

Följande citat visar hur Laila Freivalds har varit passiv i frågan vid de formella ministerrådsmötena istället för att driva EU-nämndens position.

Interpellationsdebatt om vapenembargo 13 februari 2004:

"Vid utrikesministermötet den 26 januari bekräftades att en beredning i frågan om vapenembargo skulle äga rum inom EU under våren...Jag vill gärna ha förståelse för att jag inte uttalar någon uppfattning om vad den svenska ståndpunkten kommer att bli."

EU-nämnden den 1 november 2004 om vad Sverige framförde vid utrikesministermötet den 11 oktober 2004:

"När det gäller Kina fanns det ingen anledning att ange någon position i sak. Det blev en kort sakdiskussion där några länder direkt sade ifrån och sade att frågan var för tidigt uppe. Då hade jag ingen anledning att säga något i den frågan. Vi tycker ju också att det är för tidigt."

Interpellationsdebatt om vapenembargo den 26 oktober 2004:

"EU har inte tagit ställning. Sverige har inte tagit ställning för sin del. Jag har inte tagit ställning."

EU-nämnden den 19 november om vad Sverige framförde vid utrikesministermötet

den 2 november 2004:

"Låt mig först säga till Cecilia Wigström att vid det senaste mötet hade jag ingen anledning att uttala mig eftersom det blev klart ganska omedelbart – och ordföranden konstaterade – att frågan är för tidigt väckt. Det finns fortfarande inget underlag på bordet. Det gick inte diskutera frågan i sak. Det fanns därför ingen anledning då att framföra hur Sverige ser på situationen."

Vidare sade statsministern Göran Persson i riksdagen den 18 december vid information om europeiska rådets möte den 16-17 december följande:

"Vi har haft en uppfattning i embargofrågan som har satt oss i en ytterkantsposition i EU, därför att vi hårt driver kraven på mänskliga rättigheter."

Denna påstådda ytterkantsposition har dock ingen motsvarighet i vad vare sig utrikesministern eller regeringskansliet återrappporterat från utrikesministrarnas möten. Utrikesministern har varit tyst och inte argumenterat för att embargot bör vara kvar. EU-nämnden krävde redan i januari år 2004 att Sverige skulle arbeta för att vapenembargot inte hävs. Det skulle ha krävt att utrikesministern tog till orda och byggde allianser med andra länder. Att agera så hade varit att inta en ytterkantsposition.

Undermåligt och ofullständigt beslutsunderlag till EU-nämnden

Regeringen har inte följt upp ståndpunkten hos EU-nämndens majoritet och har agerat passivt inom EU när beslutsprocessen rullat på. Regeringen har låtit andra EU-länder styra processen och har i slutändan ställt EU-nämnden inför ett fullbordat faktum.

När väl frågan fördes upp som beslutspunkt vid EU-nämndens sammantrade tisdag den 14 december 2004 fick inte nämnden det textutkast om vapenembargot som det holländska ordförandeskapet hade tagit fram. Det fanns uppenbarligen tillgängligt för många eftersom moderaterna redan dagen innan fått ordförandeskapets text via andra kanaler. EU-nämnden fick ett snarlikt och i allt väsentligt likalydande textutkast först fredag morgon, en och en halvtimme före det extrainsatta EU-nämndssammanträdet kl. 9.00 om vapenembargot, dvs. samma dag som EU-toppmötet skulle fatta beslut i frågan. Det är uppenbart att regeringen antingen valt att i strid med samrådsplikten undanhålla information för EU-nämnden eller har misskött sina kontakter med ordförandeskapet.

Resultatet av samrådet är ett mandat som regeringen skall följa. Beslutsprocesserna inom EU är långa. Den inriktning frågan ges i början och under processen är ofta avgörande för slutresultatet. Det är ohållbart att en minoritetsregering samråder för beslut med riksdagen först vid avslutningen av en beslutsprocess. Då återstår inget annat alternativ att påverka beslutet än genom att lägga in sitt veto.

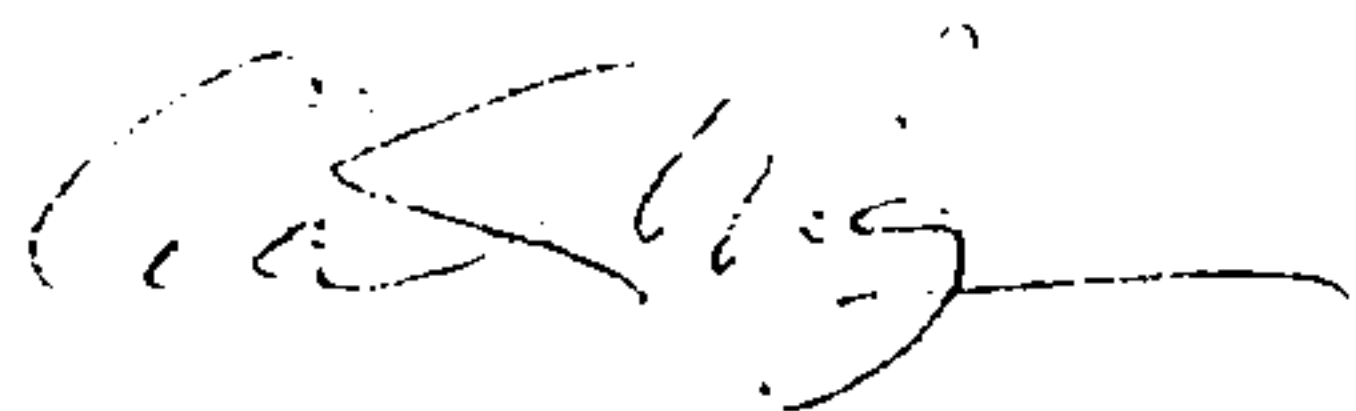
Samråd med moderatledaren vid sidan av riksdagsordningens regler

Enligt uppgift till media den 18/12 såg sig statsministern tvungen att ringa till moderatledaren Fredrik Reinfeldt under pågående toppmöte för att försäkra sig om

moderaternas stöd. Detta är ett agerande i strid med riksdagsordningens regler om samråd i EU-nämnden. Mandat ges enbart i EU-nämnden och ingen annanstans. Därigenom blev processen sluten: inga stenografiska uppteckningar av argument och ståndpunkter, övriga partier uteslöts från överläggningen. Det oriktiga agerandet genom telefonsamtalet förtjänar desto mera kritik eftersom som vi nekades underlag och möjligheten att ställa frågor om moderaternas och socialdemokraternas nya ekonomiska motiv vilka framkom i kammaren den 18/12.

Sammanfattningsvis: Det förefaller oss uppenbart att statsminister Göran Persson och utrikesminister Laila Freivalds har brustit i hanteringen av EU:s vapenembargo mot Kina på fyra punkter: 1) avsaknad av samråd inför beslutet om en översyn av vapenembargot och underlåtenhet att framlägga en parlamentarisk reservation, 2) underlåtenhet att under processens gång driva den uppfattning i frågan som EU-nämnden har beslutat, 3) undermåligt och ofullständigt beslutsunderlag till EU-nämnden, och 4) direkt samråd med moderatledaren vid sidan av EU-nämnden i strid med riksdagsordningens regler för samråd med riksdagen.

Granskningen bör således omfatta dessa fyra punkter.

Cecilia Wigström

Carl B Hamilton